

HET ONDERZOEK DER GRAFHEUVELS UIT DE BRONSTIJD TUSSEN TOTERFOUT EN HALVE MIJL.

Dr. W. Glasbergen, Barrow Excavations in the Eight Beatitudes. The bronze age cemetery between Toterfout & Halve Mijl. North Brabant. I The Excavations - II The Implications. J. B. Wolters, Groningen. 1954.

Onder leiding van Prof. Dr. A. E. van Giffen verrichtte W. Glasbergen in de jaren 1948—1951 talrijke onderzoekingen in Noord-Brabant. De resultaten van deze opsporingen zijn voor een groot gedeelte in deze dissertatie beschreven, speciaal het onderzoek van een grote groep grafheuvels uit de bronstijd tussen Toterfout en Halve Mijl bij het dorp Oerle, gemeente Veldhoven.

Tegelijkertijd werd een tussen deze grafheuvels gelegen urnenveld onderzocht en een gedeelte van een urnenveld met enige grafheuvels tussen Knegsel en Hoogeloon. Daarbij komen ook andere grafheuvels in Noord-Brabant herhaaldelijk ter sprake. Deel I van dit proefschrift geeft de materiële resultaten van dit onderzoek.

Na een interessante inleiding, waarin de sfeer van het landschap boeiend wordt beschreven en de vroegere onderzoekingen (Panken) worden gememoreerd, volgt een kaart die ook de omliggende dorpen omvat en waarop de praehistorische vondsten uit verschillende perioden staan aangegeven. Een kleiner kaartje geeft de situatie aan der \pm 40 grafheuvels die tot de groep Halve Mijl-Toterfout behoren.

Na een beschrijving der toegepaste quadrantmethode, volgt voor elke grafheuvel afzonderlijk de opgravingskaart, waarop plattegrond en profielen met eventuele vondsten staan getekend. De begeleidende tekst maakt bij elke grafheuvel ook voor een niet deskundige duidelijk, welke de bijzondere kenmerken van de heuvel zijn: of hij in één of meer perioden werd opgebouwd, welke randconstructie is gebruikt en welke grondsporen in het centrale gedeelte, dus in en rond het graf voorkomen. Strikt methodisch sluit daarbij de beschrijving aan van het gevonden materiaal, terwijl speciaal veel aandacht aan vorm en grondstof van het aardewerk wordt geschonken. Ook de hulpwetenschappen zijn niet vergeten: H. Tj. Waterbolk met de resultaten van het stuifmeel-onderzoek, een relatieve datering der verschillende grafheuvels en tevens een aanwijzing voor de klimatologische omstandigheden en de plantengroei gedurende de Bronstijd. Zeer interessant zijn de resultaten van het onderzoek der crematieresten door Dr. C. Krumbein: de meeste grafheuvels blijken n.l. opgeworpen te zijn over het stoffelijk overschot van kinderen en enkele vrouwen!

Daar onder enige grafheuvels het oude oppervlak uit akkergrond bleek te bestaan, wat werd bevestigd door sporen van rechtlijnige palissaden

die dit akkerland begrensden, onderzocht Dr. J. van der Spek de samenstelling van de grond. Als vierde medewerker paste Prof. Dr. Hl. de Vries de C 14-methode toe op het in de grafheuvels gevonden houtskool. Deze nieuwe methode om tot een absolute datering te komen toont aan, dat de vroeger gevolgde dateringsmethoden tot juiste resultaten hadden geleid. Talrijke overzichts- en detailfoto's geven een beeld van de opgegraven grafheuvelgroep bij Oerle en sluiten tevens deel I van deze dissertatie af.

Deel II brengt de buitengewoon interessante nieuwe gegevens die deze opgravingscampagne heeft opgeleverd.

W. Glasbergen begint dit tweede deel met een overzicht van het grafheuvelonderzoek zoals dat tot nu toe in Nederland heeft plaats gehad. Zeer gedetailleerd behandelt hij de paalkransheuvels die hij in negen verschillende typen verdeelt. Hoewel sommige archaeologen het betreuren, dat Glasbergen geen onderscheid meer maakt tussen de term palissade en paalkrans, moet men het als een grote vooruitgang beschouwen, dat de verschillende typen nu in dit schema kunnen worden opgenomen, waardoor de soms door elkaar gebruikte termen paalkrans en palissade kunnen vervallen.

Van elk der negen typen paalkransen geeft hij een kaart met de verspreiding ervan over geheel Nederland. Daarbij komt naar voren een duidelijk verschil tussen de twee sterkste concentraties van grafheuvels in Nederland n.l. Drente en de Noordbrabantse Kempen. In Drente overheerst vooral paalkranstype 3 met de ver uit elkaar staande palen. In de Kempen zijn vooral de typen 5, 6 en 7 het sterkst vertegenwoordigd, n.l. de paalkransen waarbij de palen zeer dicht bij elkaar staan en in een enkelvoudige, dan wel twee- of driedubbele krans de heuvelvoet omgeven.

Dit zeer nauwkeurige en met grote deskundigheid verrichte onderzoek, gepaard aan verantwoorde interpretatie leidde tot belangrijke conclusies.

Als eerste hiervan noemt Glasbergen de noodzakelijkheid een gehele groep grafheuvels tegelijkertijd en in verband te onderzoeken. Hierdoor alleen is het mogelijk om de talrijke grafheuvels zonder dateerbare bijgaven, toch in een chronologische volgorde te plaatsen door middel van de pollen-analyse.

Een poging om de Nederlandse paalkransheuvels in een breder, West-europees verband te beschouwen kon Glasbergen slechts gedeeltelijk gelukken, omdat niet voldoende vergelijkingsmateriaal aanwezig is. Dit ligt misschien niet zozeer aan de „afwezigheid” van paalkransheuvels in andere landen, maar eerder aan het onvolledige onderzoek door de buitenlandse archaeologen, die zich tot voor enkele jaren meestal beperkten tot een onderzoek van het heuvelcentrum.

Een der grote verdiensten van deze dissertatie is deze: de juiste datering der tot nu toe zo genaamde „deverel-urnen”. In tegenstelling tot de vroe-

gere opvatting, dat deze urnen op het einde van de Bronstijd moesten worden gedateerd en dus gedeeltelijk met de vroegste urnenveldencultuur samenvielen, bewijst Glasbergen onweerlegbaar dat deze urnen reeds veel vroeger in de Bronstijd werden gebruikt en dus chronologisch buiten het bereik van de urnenveldencultuur vallen. In Engeland beschouwde men deze deverelurnen tot nu toe als de voorlopers van het Engelse Deverel-Rimbury aardewerk, terwijl de Nederlandse archaeologen aan een evolutie in omgekeerde zin dachten.

Uit het onderzoek door Glasbergen vooral van Tumulus Ib bij Toterfout, die een „deverelurn” als primaire bijzetting bevatte, blijkt nu, dat deze „deverelcultuur” voorafgaat aan de grote groep van paalkransgrafheuvels in de Midden-Bronstijd en ongeveer samenvalt met het verschijnen der ringwalheuvels.

Glasbergen meent dat dit urntype is af te leiden van de Engelse „Overhanging-Rim”-cultuur. Deze urnen, dikwijls met touwindrukken op de schouder versierd, geeft hij de nieuwe naam „Hilversum-urn”. De latere vormen hiervan afgeleid noemt hij „Drakenstein-urn”.

Behalve deze urnen wijzen ook de ringwalheuvels op een relatie met Engeland. Met het voortschrijden van het oudheidkundig bodemonderzoek blijkt dit heuveltype in de Kempen, aan weerszijden van de grens steeds veelvuldiger voor te komen.

Diepgaand heeft Glasbergen de betekenis onderzocht van de herhaaldelijk rond het graf voorkomende bodemsporen, meestal bestaande uit vier of meer paaltjes die waarschijnlijk een klein tempeltje hebben gedragen, het zogenaamde „dodenhuisje”. Rond zulk een dodenhuisje trof hij in een der grafheuvels bij Halve Mijl nog de sporen van een voorlopig staketsel aan, gevormd door dunne paaltjes die vóór het opwerpen van de grafheuvel waren verwijderd, en in tumulus I aan weerszijden van het graf een rituele offerkuil. Hierdoor hebben wij een steeds duidelijker wordend beeld gekregen van de rituele plechtigheden die bij het oprichten van een grafheuvel in de Bronstijd plaats vonden.

Enkele detailkaartjes van het grafveld geven duidelijk aan, hoe de ontwikkeling van de oudste tot de jongste grafheuvels heeft plaats gehad.

De mogelijkheid om de nederzetting te vinden acht Glasbergen aanwezig door te letten op de oriëntering van het graf in de voorlopige openingen der paalkransen. Een overzicht der praehistorie van het gebied der Acht Zaligheden, vanaf het palaeolithicum tot in de merovingische tijd besluit dit aan materiaal, conclusies (en vooral ook bibliographische gegevens!) zo rijke boek. Het behoeft geen verder betoog, dat Brabant zich gelukkig kan prijzen voor zijn oudste historie in W. Glasbergen zulk een deskundig onderzoeker en beschrijver gevonden te hebben.

GERRIT BEEEX.